

УДК 378.147

Маракли Є. Ш.*

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В РЕСПУБЛІЦІ ТУРЕЧЧИНА

У статті на основі наукового історико-педагогічного аналізу обґрунтовано основні етапи становлення та розвитку вищої педагогічної освіти в Республіці Туреччина. Автором виокремлено особливості розвитку системи вищої педагогічної освіти в Туреччині на визначених історичних етапах. Розглянуто вплив основних державних законопроектів на реформування вищої освіти, досліджено зміни, які відбулися в педагогічній університетській освіті (уніфікація, автономність та свобода, конкурентоспроможність, фінансування). Здійснено кількісний аналіз щодо зростання турецьких університетів як позитивного моменту становлення вищої педагогічної освіти в Республіці Туреччина.

Ключові слова: вища освіта, педагогічний університет, історичний аналіз, майбутній учитель, Республіка Туреччина.

В умовах глобального характеру розвитку освіти розробляються принципово нові, нерозривно пов'язані з інтеграційними процесами концептуальні моделі вищої освіти, засновані на нових уявленнях про інформацію, діяльність, особистість, суспільство, державу. У міжнародних правових документах ЮНЕСКО, Ради Європи, Організації Міжнародного Співробітництва та Розвитку, Міжнародної організації праці вчителі XXI століття проголошуються носіями суспільних змін. Актуальність дослідження визначається насамперед соціальним замовленням: які інноваційні підходи реально існують у системах вищої зарубіжної освіти, до чого слід готувати студентів педагогічних спеціалізацій вітчизняних університетів у сучасних соціально-економічних умовах і що має змінитися в системі вищої педагогічної освіти України. Відповідь на ці запитання слід шукати в процесі визначення історичних особливостей і тенденцій розвитку зарубіжної вищої педагогічної освіти, розроблення системної концепції вітчизняної вищої педагогічної освіти. В умовах Болонського процесу й інтеграції вітчизняної вищої школи в європейський освітній простір останніми роками все більше уваги приділяється системному підходу до вивчення особливостей педагогічної освіти розвинених країн.

Однією з країн Європи, що динамічно розвивається, є Республіка Туреччина; головною з причин цього є високий рівень освіченості населення. Турецький уряд як першорядне завдання економіко-соціального розвитку суспільства висуває створення незалежної та гнучкої системи вищої освіти, що забезпечує високу якість підготовки фахівців у різних сферах науки, освіти, культури та соціального життя.

В історико-педагогічній науці кінця XX – початку XXI століття усвідомлено потребу критичного осмислення сформованої практики підготовки педагогічних кадрів, аналізу концепцій сучасної вищої педагогічної освіти (В. Андрущенко, В. Болотов, Н. Борисова, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Садовничий, В. Слободчиков). Нині в теорії та практиці накопичено значний матеріал, що становить фундамент дослідження з порівняльної професійної педагогіки. В останні десятиліття у вітчизняній педагогіці вищої школи розглядаються провідні напрямки сучасної реформи вищої педагогічної освіти в Англії (Ю. Кіщенко, О. Леонтєва, А. Парінов), Великої Британії (Н. Погребняк, Н. Яцишин), Німеччині (Т. Вакуленко, В. Гаманюк). У дисертаційних дослідженнях розкриваються різні проблеми педагогічної майстерності вчителів у теорії та практиці педагогічної освіти США (Я. Колібаб'юк, Т. Кошманова, Т. Осадча, Р. Роман). Питання розвитку системи підготовки вчителів у Чехословаччині розглядаються в роботах В. Кременя, професійної підготовки вчителів у вищих навчальних закладах Японії –

*© Маракли Є. Ш.

у працях О. Озерської, Т. Свердлової. Успішно досліджуються питання вищої педагогічної освіти в країнах Західної Європи (Л. Пуховська), порівняльного аналізу розвитку системи підготовки педагогічних кадрів в Україні та за кордоном (О. Глузман, С. Когут, М. Лещенко, С. Сапожников, О. Сухомлинська). У наукових працях російських учених розкривались окремі аспекти системи вищої педагогічної освіти за кордоном (Б. Вульфсон, С. Головка, А. Джуринський, Н. Лизунова, З. Малькова, І. Марцинковський, Н. Нікандров, Т. Яркіна).

Тому метою статті є визначення етапів становлення та розвитку вищої педагогічної освіти в Республіці Туреччина.

Самобутність Турецького реформування пов'язана з державною політикою амбівалентності релігійних устроїв і засад громадянського суспільства [5, с. 259-281], адже до цього часу жодній мусульманській країні не вдавалося так гармонійно увійти до європейських освітніх традицій. Тому й не дивно, що Туреччина приєдналася до Болонського процесу ще 2001 року, а місцеві дипломи випускників вищих навчальних закладів визнаються університетами ЄС і США.

Теоретичним основам розвитку системи освіти в Республіці Туреччина присвячено наукові статті А. Газізова, А. Гур'єва, С. Усманової. Особлива увага приділяється дослідженню реформування вищої освіти Туреччини (І. Доромаджі, Х. Ез, К. Цейткович). Дослідження свідчать, що в турецькій системі освіти відбуваються суттєві переміни, пов'язані зі зміною економічного, соціально-культурного життя, необхідністю приведення педагогічної освіти відповідно до мінливих вимог суспільства, Болонського процесу.

На сучасному етапі розвитку сфери педагогічної освіти в Республіці Туреччина мають місце значні зміни – структурне оновлення, модернізація змісту й методів підготовки вчителів, запровадження нових форм зв'язку між професійною підготовкою вчителя та школою, посилення взаємодії між національними системами підготовки вчителів різних країн.

У 90-х роках ХХ століття у зв'язку з розвитком єдиного європейського освітнього простору міжнародний педагогічний лексикон доповнюється новим феноменом «Європейський вимір в освіті» (European Dimension in Education). У цьому контексті не можна не враховувати вплив Республіки Туреччина на вітчизняні освітні процеси. 1997 року з метою розвитку співробітництва й ефективної взаємодії в освітній, науковій та культурній сферах університетів та інших організацій держав-учасниць BSEC було засновано Мережу університетів Чорноморського регіону (BSUN). В освітньому просторі країн Чорноморського регіону, до складу якого входить Республіка Туреччина, навчається близько 5 мільйонів студентів, працює до 400 тисяч викладачів.

Теорія і практика зарубіжного освітнього процесу стала предметом дослідницького зацікавлення провідних українських науковців (Н. Абашкіної, Г. Алексевиц, О. Глузмана, Г. Єгорова, О. Ковязіної, Т. Кошманової, О. Овчарук, О. Олексюка, Т. Осадчої, Л. Латун, Б. Мельниченка, О. Рибак, Т. Панського, Л. Пуховської, В. Семілетко, І. Фольварочного та інших). Удаючись до порівняльного аналізу стану вищої педагогічної освіти в Республіці Туреччина, можна виокремити такі історичні етапи цього процесу, що відповідали б реаліям соціокультурного розвитку всіх країн союзу. На нашу думку, в історії вищої педагогічної освіти Республіки Туреччина визначаються три історичні етапи:

I етап – утворення національних систем вищої освіти. Він охоплює період від відкриття першого вищого навчального закладу університетського типу до демократичних перетворень у країні на початку ХХ ст.

II етап – новітня історія розвитку національних систем вищої педагогічної освіти Республіки Туреччина. Хронологічні межі цього етапу обіймають проміжок від початку

демократичних перетворень у країні до масштабних геополітичних змін, що припали на 90-ті роки ХХ століття

III етап – створення єдиного європейського освітнього простору. Цей етап обмежується рамками від масштабних геополітичних світових змін 90-х років ХХ століття до сьогодні.

Відповідно до визначених етапів наведемо основні системно-історичні характеристики систем вищої педагогічної освіти в Турецькій Республіці – десятій країні Чорноморського економічного співробітництва. Туреччина є державою зі специфічним економічним, політичним розвитком й у сфері освіти також становить особливий інтерес для дослідників.

Упродовж останніх років серед наукових досліджень особливостей Турецької освіти слід згадати праці К. Салімової, яка розглядала історію розвитку шкільної справи, де релігійне виховання й навчання поєднано зі становленням світської державної системи освіти, основними рисами якої є обов'язковість, демократичність і безкоштовність [1, с. 107-114]; праці С. Сапожникова, у яких здійснено історичний аналіз системи підготовки педагогічних кадрів, становлення й розвиток системи довузівської освіти, здійснено огляд і структурний аналіз реформування державних освітніх послуг у сучасній Турецькій Республіці як країні-члені Чорноморського економічного співтовариства [2, с. 82-88]; дисертаційне дослідження М. Соїлемез «Загальна та професійна освіта Туреччини (проблеми, становлення та розвиток)» [3], в якому розкрито генезу загальної та професійної освіти як підсистеми цілісної турецької національної системи освіти, виявлено вплив соціально-економічних, політичних умов турецького суспільства на розвиток загальної та професійної освіти; наукову працю С. Усманової, яка порівнювала багаторівневі моделі сучасної освіти України та Туреччини, зокрема аналізуючи різні механізми отримання ступенів «бакалавр» і «магістр», а також підготовку наукових і педагогічних працівників вищої освіти [4, с. 208-213]; роботи турецьких науковців (С. Алкен, С. Оцдемур, Х. Тюзун та ін.). У дослідженні підкреслимо риси, характерні для визначеного етапу історії вищої педагогічної школи Туреччини.

Перший етап розвитку вищої педагогічної освіти Туреччини (1863-1923 р.) характеризується створенням першого в Османській імперії університету.

Зазначимо, що хронологічно університет було створено 1453 року, і він став одним із десяти перших у Європі. Але початком першого етапу вважаємо 1863 рік, коли університет отримує назву «Darulfunun» (Будинок наук) завдяки побудованій у той час сучасній структурі організації навчального процесу, упровадженням навчальним програмам і методам викладання. Наступну реорганізацію університету було здійснено 1900 року, й університет отримав назву «Darulfunun-i Osmani» (Османський будинок наук) і започаткував підготовку спеціалістів за напрямками медицина, право, література, природничі науки та теологія. Слід зазначити, що до ХХ сторіччя університет був вищою мусульманською школою, але після проголошення Турецької Республіки (1923 р.) його було реорганізовано в 1927 та 1933 роках, і він стає світським освітнім закладом. Сьогодні – це Стамбульський університет (тур. İstanbul Üniversitesi, англ. Istanbul University) – провідний вищий навчальний заклад Туреччини. Також на цьому етапі було засновано Босфорський університет (Boğaziçi Üniversitesi) (1863 р.), Йилдиз Технічний Університет (Yıldız Teknik Üniversitesi) (1911 р.), у складі якого почав функціонувати факультет освіти та педагогічний факультет. У цей період було закладено основу для формування національної інтелігенції, яка сприяла розвитку турецької науки, техніки, освіти та культури.

Характерними рисами другого етапу (1923-1981 р.), який розпочався з проголошення Турецької Республіки та створення національної системи вищої освіти, було заснування в післявоєнний період (50-70-і роки ХХ ст.) мережі державних вищих

навчальних закладів, основною метою діяльності яких було створення демократичної та світської системи освіти. До проголошення Турецької Республіки сфера освіти Османської імперії, яка проіснувала орієнтовно з 1280 року по 1922 рік, перебувала під контролем традиційних мусульманських керівників, інструкції яких відзначалися релігійною спрямованістю.

Починаючи з 1923 року в Туреччині відбулися дуже важливі соціальні, економічні, політико-правові та культурні, зокрема й у галузі освіти, зміни. На зміну ідеології «османізму» прийшла ідеологія «тюркізму», яка поширилася і в школу. Діяльність Мустафи Кемалю Ататюрка стає підґрунтям для освітніх реформ. Для проведення реформ у системі освіти Мустафа Кемаль запросив до Туреччини Джона Дьюї, відомого американського педагога, філософа та громадського діяча. 1924 року Д. Дьюї відвідав Туреччину, на той час відсоток неграмотного населення був значним, і саме тому створення сучасної системи освіти стало питанням виживання молодшої Республіки. У своєму звіті Д. Дьюї зазначав, що освіту передусім слід розглядати як внесок у молоде покоління, від якого залежить майбутнє країни. Постало питання виживання турецького населення [4].

1927 року було введено спільне навчання осіб чоловічої та жіночої статей. З 1928 року замість арабського письма вводиться турецький алфавіт, розроблений на основі латинської мови, що значно скоротило період, необхідний для навчання читання та письма, і сприяло поширенню грамотності. На цьому етапі було створено вищі навчальні заклади, які здійснювали підготовку педагогічних працівників: Газі Університет (Gazi Üniversitesi) (1926 р.), Анкара Університет (Ankara Üniversitesi) (1946 р.), Університет Егейського моря (Ege Üniversitesi) (1955 р.), Технічний університет Середнього Сходу (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) (1956 р.), Дікле Університет (Dicle Üniversitesi) (1966 р.), Сакарья Університет (Sakarya Üniversitesi) (1970 р.), Кумхурієт Університет (Cumhuriyet Üniversitesi) (1974 р.), Улудаг університет (Uludağ Üniversitesi) (1975 р.), Чукурова Університет (Zukurova Üniversitesi) (1973 р.), Газіантеп Університет (Gaziantep Üniversitesi) (1973 р.), Селзук Університет (Selçuk University) (1975 р.), Фірат Університет (Fırat Üniversitesi) (1975 р.)

Особливістю третього етапу (1981 р. – до сьогодні) є реформування системи вищої освіти, інтенсивне відкриття державних, приватних і громадських університетів, створюваних і фінансованих з бюджету країни, приватними особами й суспільними фондами. Університети Туреччини сьогодні становлять собою великі науково-навчально-виробничі центри, з розгалуженою мережею коледжів, науково-дослідних інститутів, лабораторій, бібліотек, навчальних факультетів, на яких здійснюється підготовка як педагогічних працівників, так і висококваліфікованих фахівців у різних галузях знань. Слід зазначити, що підготовка педагогічних кадрів у республіці здійснюється тільки в університетах. Так, за цей період було засновано такі університети: Анатолійський університет (Anadolu Üniversitesi) (1982 р.), Акденіз Університет (Akdeniz University) (1982 р.), Докуз Йелил Університет (Dokuz Eylül Üniversitesi) (1982 р.), Тракія Університет (Trakya Üniversitesi) (1982 р.), Билькент Університет (Bilkent Üniversitesi) (1984 р.), Ахмет Йесеві Університет (Ahmet Yesevi Üniversitesi) (1991 р.), Аднан Мендерес Університет (Adnan Menderes Üniversitesi) (1992 р.), Ніжде Університет (Niğde Üniversitesi) (1992 р.), Сулейман Демирель Університет (Suleyman Demirel University) (1992 р.), Кахраманмараше Сутку Імам Університет (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi) (1992 р.), Мугла Університет (Muğla Üniversitesi) (1992 р.), Абант Іззет Байсал університет (Abant İzzet Baysal Üniversitesi) (1992 р.), Афьон Косатепе університет (Afyon Kocatepe Üniversitesi) (1992 р.), Чанаккале Онсекіз Март Університет (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi) (1992 р.), Балікесір Університет (Balıkesir Üniversitesi) (1992 р.), Думлупінар Університет (Dumlupınar Üniversitesi) (1992 р.), Газіосманпаша Університет (Gaziosmanpaşa Üniversitesi) (1992 р.), Османгазі Університет (Eskişehir Osmangazi

Universitesi) (1993 p.), Баскент Університет (Başkent University)(1993 p.), Єдітепе Університет Yeditepe Universitesi (1996 p.), Університет (Fatih Universitesi) (1996 p.), Канкая Університет (Kankaya Universitesi) (1997 p.), Бейкент Університет (1997 p.), Ахі Евран Університет (Ahi Evran Universitesi) (2006 p.). На підставі отриманих даних не може не вражати динаміка відкриття університетів: 1982 року було відкрито 4, 1991 року – 1, 1992 – 11, 1993 – 2, 1996 – 2, 1997 – 2, 2006 – 1 університет.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що на початку XXI століття в Республіці Туреччина спостерігається тенденція до динамічного зростання кількісного та якісного рівня освіти, що зумовлює певні успіхи в культурному розвитку цієї країни. Система вищої педагогічної освіти країни перебуває на шляху пошуку оптимальної відповідності між сталими традиціями турецької вищої школи та новими цивілізаційними змінами, які пов'язані з інтенсивним входженням країни до світового освітнього простору.

Перспективи подальших досліджень полягають у проведенні наукового аналізу особливостей розвитку системи вищої освіти в Республіці Туреччина у світлі європейських інтеграційних процесів, а також дослідження концептуальних моделей підготовки педагогічного персоналу.

Література:

1. Салимова К. Становление светской школы в Турции / К. Салимова // Педагогика. – 2011. – № 4. – С. 107-114.
2. Сапожников С. В. Историчний аналіз системи підготовки педагогічних кадрів Туреччини у світському і національному контексті / С. В. Сапожников // Проблеми сучасної педагогічної освіти : [зб. ст.]. – Ялта, 2007. – Вип. 16. – Ч. 2. – С. 82-88.
3. Соylemez Михаил. Общее и профессиональное образование в Турции: (Проблемы, становление и развитие) : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Михаил Соylemez. – Казань, 1995. – 221 с.
4. Усманова С. М. Тенденція розвитку системи вищої педагогічної освіти в Республіці Туреччина : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / С. М. Усманова. – Ялта, 2011. – 20 с.
5. Turam V. The politics of engagement between Islam and the secular state: ambivalences of «civil s ociety» / V. Turam // British j. of sociology. – L., 2004. – Vol. 55. – P. 259-281.

Мараклы Е. Ш.

ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ВЫСШЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ ТУРЦИЯ

В статье на основе научного историко-педагогического анализа обоснованы основные этапы становления и развития высшего педагогического образования в Республике Турция. Автором выделены особенности развития системы высшего педагогического образования в Турции на определенных исторических этапах. Рассмотрено влияние основных государственных законопроектов на реформирование высшего образования, исследованы изменения, которые произошли в педагогическом университетском образовании (унификация, автономность и свобода, конкурентоспособность, финансирование). Проведен количественный анализ увеличения количества турецких университетов как положительного момента в становлении высшего педагогического образования в Республике Турция/

Ключевые слова: высшее образование, педагогический университет, исторический анализ, будущий учитель, Республика Турция.

Marakly E. S.

STAGES OF ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF HIGHER TEACHER EDUCATION IN THE REPUBLIC OF TURKEY

The key stages of the establishment and development of higher teacher education in the Republic of Turkey have been substantiated in the article on the basis of historical and educational analysis. The first historical stage covers the period from the first university-type higher education institution

opening till the democratic transformations in the country in the early XX century. The contemporary history of the development of the national higher teacher education system of the Republic of Turkey is the second stage. The chronological range of this stage includes the period from the beginning of the democratic transformations in the country till the major geopolitical changes that took place in the 1990s. The third stage is the creation of the unified European educational space, starting from the major geopolitical changes of the 1990s. The author has singled out the peculiarities of the development of the higher teacher education system in the Republic of Turkey at certain historical stages. The effect of the key state bills on higher education reform has been considered; the changes which have taken place in teachers' university training (unification, autonomy and freedom, competitiveness and funding) have been studied. A quantitative analysis on the growth of Turkish universities as a positive aspect of the establishment of higher teacher education in the Republic of Turkey has been carried out. Turkey is the only Muslim country to participate in the creation of the European educational space, being interested in retaining its own national and cultural identity on the one hand and in using the experience of European countries in the modernization of tertiary teacher education in the Republic of Turkey on the other hand. The modern stage of development of the sphere of teacher education in the Republic of Turkey involves significant changes such as the structural renewal, modernization of content and methods of teachers' training, the implementation of new forms of connection between the professional training of a teacher and education system, greater interaction between the national teacher training systems of various countries.

Keywords: higher education, teaching university, historical analysis, rising teacher, Republic of Turkey.

Рецензент: Кохановська О. В.

УДК 378.4:502.2:808 (73)

Сулим В. Т., Козолуп М. С.*

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНА ПАРАДИГМА АКАДЕМІЧНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Статтю присвячено аналізу проблеми здійснення академічної комунікативної підготовки студентів американських ВНЗ в історично-філософському ракурсі. Розглянуто впливи основних західноєвропейських освітньо-філософських течій на зміст навчання загалом і комунікативної підготовки зокрема у вищій школі США в період з XVII до початку XX століття. З'ясовано сутність теоретичних основ навчання академічної комунікації в університетах США у XX-XXI століттях. Зокрема проаналізовано вплив педагогіки прогресивізму на зміст і форми комунікативної підготовки студентів у першій половині XX століття, а також роль теорії конструктивізму у визначенні місця академічної комунікації в сучасних програмах підготовки фахівців.

Ключові слова: академічна комунікативна підготовка, філософія освіти, педагогіка прогресивізму, теорія конструктивізму, традиційно-риторичний, функціональний, соціокультурний підхід.

В епоху глобалізаційних трансформацій, що охопили всі галузі діяльності людини, розвиток освіти й науки неможливо обмежити регіональними чи національними кордонами. Сьогодні ми спостерігаємо об'єднання наукової громади світу навколо спільних проблем людства, які потребують негайного вирішення. Передумовою плідної співпраці та порозуміння між ученими різних країн є ефективна комунікація в рамках світової науково-академічної спільноти. Сформованість академічної комунікативної компетентності молодого фахівця-науковця – це його ключ до міжнародного науково-

*© Сулим В. Т., Козолуп М. С.